

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ, ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ**

**ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ**

**СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ:
МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ**

Збірник наукових праць

Випуск п'ятдесят третій

**Київ - Вінниця
2019**

Сутність акмеологічного підходу з позиції розвитку професійно-педагогічної компетентності полягає у формуванні у викладача системи ціннісних орієнтацій, які визначають загальну спрямованість його інтересів і прагнень, ієрархію індивідуальних переваг, мотиваційну програму діяльності і, у підсумку, визначають рівень його готовності як майбутнього спеціаліста до реалізації життєвих і професійних планів

Висновки. Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що використання названих методологічних підходів дозволяє забезпечити новизну дослідження, пов'язану з розробкою науково-методичної системи розвитку професійно-педагогічної компетентності викладача вищої школи. Представлені методологічні позиції є тією призмою, через яку здійснюється відбір і структурування загальнотеоретичних ідей, які складають концептуальну основу системи розвитку професійно-педагогічної компетентності.

Перспективи подальших розвідок полягають у розкритті нових сучасних методологічних підходів (креативний, медіологічний, семіотичний, інтегративний, феноменологічний) до проблеми розвитку професійно-педагогічної компетентності викладача.

Список використаних джерел:

1. Атанов Г. Обґрунтування та сутність діяльнісного підходу до навчання. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2002. № 3. С. 85-94.
2. Блауберг И.В., Юдин Э.Г. Становление и сущность системного подхода: монография. М.: Наука, 1973. 271 с.
3. Браже Т.Г. Развитие творческого потенциала учителя. *Сов. педагогика*. 1989. № 8. С. 89–94.
4. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
5. Дубасенюк О.А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти*: збірник наукових праць. Вип. 84. Житомир-Київ, 2015. С. 25-30
6. Дубасенюк О.А., Вознюк О.В. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Ф ранка, 2011. 114 с.
7. Дюшеева Н.К. Методологические подходы к профессионально- личностному формированию будущего учителя. *Педагогическое образование и наука*. 2008. № 9. С. 16–23.
8. Зеер Э.Ф., Павлова А.М., Сыманюк Э.Э. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход: учеб. пособ. М.: Московский психолого-социальный институт, 2005. 216 с.
9. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 42 с.
10. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
11. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. К.: "К.І.С.", 2004. 112 с.
12. Кушнір В.А. Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного процесу вищої школи: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2003. 20 с.
13. Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. К.: Богданова А.М., 2009. 404 с.
14. Матійків І.М. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців. *Педагогіка і психологія професійної освіти: Наук.-метод. журнал*. 2006. № 3. С. 44-53.
15. Паутова Л.Е. Акмеология качества профессиональной деятельности специалиста: Монография. Санкт-Петербург – Коломна – Рязань, 2008. 376 с.
16. Сисоева С. Професійна підготовка в контексті особистісно-орієнтованої парадигми освіти. *Педагог професійної школи*: зб. наук. пр. / упоряд.: Н.Г. Ничкало, О. І. Щербак. К.: Науковий світ, 2003. Вип. 5. С. 20-24.

УДК 378. 147

DOI: 10.31652/2412-1142-2019-53-155-162

О. В. Гречановська, Вінниця, Україна / Olena Hrechanovska, Vinnitsa, Ukraine
Stellamondo05@gmail.com

**ОБґРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

Анотація. Стаття висвітлює особливості технічних вищих навчальних закладів та його специфіку до викладання гуманітарних дисциплін, які сприяють формуванню конфліктологічної культури в майбутніх фахівців технічних спеціальностей. Розробка концепції, принципи, компоненти, критерії, рівні системи формування конфліктологічної культури робить неможливим оминати увагою педагогічні умови формування

конфліктологічної культури. Розглядаються підходи науковців до ролі педагогічних умов в освітньому процесі та їх необхідність для функціонування всіх ланок педагогічної системи. Подаються визначення «умови», «педагогічні умови». Автор пропонує педагогічні умови у процесі формування конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей: регулярний контроль динаміки сформованості рівня конфліктологічної культури для корекції та управління цим процесом (допомагає спрямувати, спланувати та розробити подальший план навчальної діяльності, який допоможе в подальшому корегувати навчальний процес студента та дасть змогу прогнозувати напрям його потреб у гуманітарних знаннях); стимулювання мотивації студентів, щодо отримання гуманітарних знань, особистісно-значущого досвіду та неперервного самоосвітнього розвитку власної конфліктологічної культури (мотивація розглядається як особистісна, тобто, така, яка залежить від самої людини, і самоосвіта є як результат високої особистісної мотивації); доповнення змісту професійного навчання психолого-особистісною атмосферою шляхом створення сприятливих умов адаптації до вивчення гуманітарних дисциплін за рахунок суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладач-студент (вимагає від викладача застосування нових педагогічних підходів з використанням інноваційних та інтерактивних технологій. Традиційні форми навчання не зможуть надати рівноправної взаємодії студента та викладача, а при традиційних формах роботи викладач буде домінуючим в навчально-виховному процесі, що не дасть змоги студентові до позитивної адаптації, що спричинятиме виникнення конфліктів між студентом та викладачем. Деструктивне спілкування не дасть змоги студентові в майбутньому сформувані для себе правильну модель професійної поведінки та спілкування з колегами, що суперечить меті формування конфліктологічної культури); інтегрування гуманітарних знань у професійну компетентність фахівців технічних спеціальностей, які сприяють сформованості знань конфліктологічної культури за фахом (умова є необхідною для формування високого конкурентноспроможного рівня конфліктологічної культури, оскільки важливим є розуміння, вміння, використання гуманітарних, спеціалізованих, технічних, фундаментальних та інших знань як єдиного цілого в професійному середовищі); культивування творчого хисту майбутнього фахівця в контексті формування конфліктологічної культури (творчість у професійному становленні розглядається як найвищий прояв засвоєння знань. Особистість, яка володіє достатніми знаннями, може проявляти творчість у діях, що дасть змогу використання інтерактивних технологій навчання).

Ключові слова: конфліктологічна культура; педагогічні умови; інноваційні форми навчання; мотивація; творчість; інтегрування.

PRINCIPLE OF PEDAGOGICAL CONDITIONS IN THE PROCESS OF FORMATION OF CONFLICTOLOGICAL CULTURE IN FUTURE TECHNICAL SPECIALISTS

Abstract. The article highlights the peculiarities of technical higher educational institutions and its specificity in the teaching of humanitarian disciplines that contribute to the formation of conflictological culture among future specialists in technical specialties. The development of the concept, principles, components, criteria, levels of the formation of conflictological culture makes it impossible to ignore the pedagogical conditions of the formation of conflictological culture. The approaches of scientists to the role of pedagogical conditions in educational process and their necessity for functioning of all parts of the pedagogical system are considered. The definition of "conditions", "pedagogical conditions" is given. The author offers pedagogical conditions in the process of formation of the conflictological culture of future specialists of technical specialties: regular monitoring of the dynamics of formation of the level of conflict culture for correction and management of this process (helps to direct, plan and develop a further plan of educational activity, which will help to further correct the student's educational process and allow to forecast the direction of his needs in humanitarian knowledge); stimulating students' motivation for obtaining humanitarian knowledge, personality-significant experience and continuous self-educational development of their own conflictological culture (motivation is considered as personal, that is, one that depends on the person himself, and self-education is a result of high personal motivation); supplementing the content of professional training in a psycho-personal atmosphere by creating favorable conditions for adapting to the study of humanities at the expense of subject-subject interaction teacher-student (requires the teacher to apply new pedagogical approaches using innovative and interactive technologies. Traditional forms of training will not be able provide an equal interaction between a student and a teacher, and in traditional forms of work, the teacher will be dominant in the educational process that will not allow the student to positive adaptation that will cause conflict between a student and a teacher, and destructive communication will not allow the student in the future to form a proper model of professional behavior and communication with colleagues, which contradicts the goal of forming a conflict culture); the integration of humanities into the professional competence of specialists of technical specialties, which contribute to the formation of knowledge of conflict culture in the specialty (the condition is necessary for the formation of a high competitive level of conflict culture, since it is important to understand, skills, use of humanitarian, specialized, technical, fundamental and other knowledge as a single the whole in a professional environment); cultivating the creative skill of a future specialist in the context of forming a conflict culture (creativity in professional development is considered to be the

highest expression of knowledge acquisition.

Keywords: *conflictological culture; pedagogical conditions; innovative forms of education; motivation; art; integration.*

Постановка проблеми. Модернізація освіти сьогодні набуває глобальних масштабів, що відображається на методологічних засадах освіти, адже складність, інтегративність, полікультурність, міждисциплінарність освіти вимагає удосконалення педагогічних умов в навчально-виховній діяльності випускників технічних ЗВО. Особливо гостро стоїть це питання, коли мова йдеться про гуманітарну підготовку. Особливість навчального закладу та його специфіка вимагає від викладачів гуманітарних дисциплін ретельної розробки та підходів до створення педагогічних умов, які будуть дієвими в тих ситуаціях, коли важко спрямувати студента на навчання та формування професіоналізму. Педагогічні умови забезпечать необхідне першочергове правило, що базується на гуманітарних основах, визначає гуманітарний підхід до новітніх розробок: не нашкодити людині, людству.

Протягом всього життя людина набуває важливі для неї якості та є їх носієм, які дозволяють їй реалізувати свої потреби; але з іншого боку, вона є соціальною істотою, яка потребує схвалення від інших, соціальних благ та статусів, має відповідальність перед суспільством, що є професійним становленням. Не завжди власні потреби та потреби суспільства збігаються, що призводить до конфліктів та деконструктивних вирішень. Тому, для того, щоб потреби особистості та соціальні, їх реалізація не були руйнівними, необхідне створення таких педагогічних умов в процесі гуманітарної підготовки, які можуть задовольнити ці потреби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для функціонування будь-якої системи потрібні відповідні умови. Розробка концепції, принципи, компоненти, критерії, рівні системи формування конфліктологічної культури робить неможливим оминати увагою педагогічні умови формування конфліктологічної культури.

Дослідники А. Багдуєва, О. Бражнич, Р. Гуревич, М. Манько, В. Петрук, І. Підласий, О. Повідайчик, А. Хуторський О. Федорова, Є. Яковлев, Н. Яковлева та інші розглядають важливим у ефективності освітнього процесу роль педагогічних умов, які забезпечують функціонування всіх ланок педагогічної систем, що є необхідним у формуванні конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей.

В академічному тлумачному словнику української мови [1] подається декілька значень слова «умова»: необхідна обставина, що робить можливим здійснення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; обставини, особливості реальної дійсності, при яких відбувається або здійснюється що-небудь; правила, що існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чогось; сукупність даних, положення, що лежать в основі будь-чого.

У психології «умову» розуміють як сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що вірогідно впливають на розвиток конкретного явища, яке опосередковується активністю особистості чи групи людей [2]. Як важливі психологічні умови розглядають мотиви, спрямованість, інтереси, нахили, загальні й особливі здібності особистості, обставини виховання та навчання, організації навчального та професійного середовища, доступ до культурних цінностей, стан соціального оточення тощо [3, с. 70].

Актуальною є думка А. Хуторського, який предметом дидактики розглядає не лише процес навчання, а й умови, необхідні для його перебігу (зміст, засоби, методи навчання, комунікації між педагогом і учнями та ін.), а також результати, що отримуються, їх діагностика й оцінювання [4, с. 14].

Педагогічні умови як чинники (обставини), від яких залежить ефективність функціонування педагогічної системи визначає у своїх дослідженнях Ю. Бабанський [5, с. 115].

І. Підласий педагогічні умови розглядає як такі, що сприяють реалізації змісту навчання, оптимізують форми, методи, підходи, технологію організації навчального процесу як цілісної системи [6, с. 280].

Обґрунтування педагогічних умов ми зустрічаємо в роботі О. Повідайчик, яка вважає, що їх реалізація позитивно впливає на підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Йдеться про створення інформаційного середовища, забезпечення професійної спрямованості дисциплін, розробку та використання модульних програм курсів, забезпечення взаємозв'язку між фаховими та загальними дисциплінами [7, с.16].

До педагогічних умов формування культурологічної компетентності студентів, майбутніх інженерів-енергетиків, науковці відносять: оволодіння викладачами теоретичними основами процесу формування системи знань з певного предмета; набуття ними вміння обирати ефективні форми організації навчально-виховного процесу, спрямованого на формування й розвиток системи знань і практичних навичок майбутніх фахівців; організація різних видів діяльності студентів, спрямованих на активізацію інтересу до культурологічних проблем під час вивчення дисциплін гуманітарного циклу; розкриття практичної важливості знань, здобутих у процесі навчання [8].

Є. Яковлев та Н. Яковлева широко трактують поняття «педагогічні умови» як сукупність заходів педагогічного процесу, спрямованих на підвищення його ефективності. Вони вважають, що умови є завжди зовнішніми чинниками [9].

Ми в своїх підходах не погоджуємося з цією думкою. Вважаємо, що педагогічні умови залежать від

зовнішніх, внутрішніх чинників та їх взаємозв'язку, тому що чинники не можуть впливати на умови окремо, оскільки вони пов'язані між собою.

Аналізуючи роботи науковців, ми розглядаємо педагогічні умови як об'єднувальний фактор, за допомогою якого продуктивніше буде проходити формування педагогічної системи конфліктологічної культури майбутнього фахівця технічних спеціальностей, що має бути запорукою ефективного досягнення результатів.

Мета статті. Розкрити та огрунтувати педагогічні умови у процесі формування конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей.

Результати дослідження. У нашому дослідженні ми пропонуємо педагогічні умови, які забезпечують позитивну результативність формування конфліктологічної культури.

1. Регулярний контроль динаміки сформованості рівня конфліктологічної культури для корекції та управління цим процесом.

Педагогіка, психологія є експериментальними науками, які існують за рахунок результативності їхніх досліджень, тому спостереження посідає значне місце у формуванні базового рівня конфліктологічної культури під час навчально-виховного процесу. Складний та необхідний момент для взаємодії та співпраці викладача і студента на молодших курсах є в праці викладача. Метод спостереження, контролю процесу набуття рівня праці формувань або розвитку компонентів, компетентностей чи готовності та інших важливих якостей майбутніх фахівців є доволі розповсюдженим в психолого-педагогічних колах. Чому саме цей метод ми розглядаємо, як одну з умов? На нашу думку, саме він може забезпечувати функціонування всієї педагогічної системи.

Значення та цінність спостереження зумовлена одержанням даних безпосередньо з життя при спостереженні за психічною діяльністю індивідів у взаємодії з іншими, яка виявляється в їхніх рухах, діях, учинках, висловлюваннях, оцінках. Він є одним з емпіричних методів соціально-психологічного дослідження, який виявляється в чуттєвому пізнанні явища чи досліджуваного об'єкта. Сутність його полягає в систематичному і цілеспрямованому сприйманні, фіксації психічних явищ з метою вивчення їх специфічних змін за певних умов, аналізу і використання у практичній діяльності. Перевага методу спостереження, порівняно з іншими, полягає в тому, що психіка виявляється в природних умовах, тобто спостереження дає інформацію про дії індивідів незалежно від їх установок на «бажану», «схвалювану» поведінку [10].

Спостереження в педагогічних умовах ми розглядаємо не лише як експериментальний метод, це швидше педагогічно-коригувальний. З його допомогою, ми можемо побачити дійсну картину поведінки студента не лише стосовно інших, а й до засвоєння знань. Під час спостереження ми можемо визначити взаємодію студента з оточенням, тобто, рівень конфліктності та агресії, яку студент може проявляти в спілкуванні з іншими. Оскільки гуманітарні дисципліни розглядають безліч тем, які є морально-ціннісними для майбутніх фахівців, то лише завдяки спостереженню під час обговорення теми ми можемо зрозуміти настрій учасників. Наприклад, при розгляді теми етнічної толерантності чи ставлення до інших народів, завдяки ігровій діяльності, ми розкриваємо ті аспекти поведінки, які складно проявити під час проведення інших методів. Звичайно, що є психологічні методики, які допомагають в цьому процесі, але не завжди студент має бажання прохродити тести, знаючи, що він піддослідний. Тому його правдивість під час, наприклад, анкетування, можна ставити під сумнів.

Психолого-педагогічна корекція – це застосування педагогічних технологій для впровадження гуманітарних знань у професійне становлення студента, базуючись на потреби студента. У цьому випадку доцільно розглядати індивідуальний підхід до студент, де викладач спрямовує виклад знань та розуміння явища, не подаючи загальну інформацію на всю групу, а, враховуючи особливості деяких студентів, має до кожного індивідуальний підхід.

Отже, зазначена умова є базовою та допомагає спрямувати, спланувати та розробити подальший план навчальної діяльності, який допоможе в подальшому корегувати навчальний процес студента та дасть змогу прогнозувати напрям його потреб у гуманітарних знаннях.

2. Стимулювання мотивації студентів, щодо отримання гуманітарних знань, особистісно-значущого досвіду та неперервного самоосвітнього розвитку власної конфліктологічної культури.

Входження студента в систему навчання вищої школи вже є переломним етапом життя особистості, і його мотивація до навчання та професійного становлення залежить в більшій мірі від викладача. Врахування потреб і прагнень студента може збільшити його мотивацію до отримання знань. А враховуючи те, що зацікавленість повинна бути до дисциплін, які студенти не розглядають як такі, що їх знання необхідні в подальшій професійній діяльності, то викладачу потрібно застосовувати такі навчальні форми та методи, які збуджують інтерес у студентів.

У науковій практиці розрізняють поняття «мотив» та «мотивація».

С. Гончаренко визначає «мотив» як спонукальну причину дій, вчинків людини, спрямованих на задоволення потреб, те, що штовхає на дії. Також автор розглядає термін «мотивація» згідно ширше, ніж термін «мотив», та інтерпретується як система мотивів або стимулів, чинників, що детермінують конкретну діяльність, поведінку особистості [11, с. 48].

Мотивацію через систему взаємопов'язаних і підпорядкованих мотивів діяльності особистості визначає Р.

Гуревич [12]. Також, на думку автора, мотивація є рухомою силою будь-якої людської, а відповідно, і навчально-пізнавальної діяльності людини.

У більшості студентів мотивація до засвоєння знань з гуманітарних дисциплін є занадто низькою. Студенти вважають, що викладання дисциплін гуманітарного циклу буде концентруватися лише на слуханні лекцій та заучуванні напам'ять визначень, викладачу потрібно створити такі умови, які будуть спонукати до інтелектуальної активності, розглядаємо інноваційні методи навчання. Але, розглядаючи методи навчання як мотивацію, ми хочемо відзначити, що до інноваційних методів навчання потрібно розглянути умову технічного забезпечення в ЗВО, оскільки без належного устаткування ефект застосування інноваційних форм та методів навчання не буде повний (якщо розглядати лекцію-візуалізацію, буде значна різниця, як студенти будуть її переглядати – на повноцінному екрані з гарним зображенням та озвученням чи на одному ноутбучі на двадцять присутніх).

Особистісно-значущий досвід залежить від мотивації та середовища, в якому буде знаходитися студент. Цей досвід – гармонійне поєднання теоретичних знань та вміння застосування їх на практиці та професійній діяльності, тобто створення умов, які сприяли такому поєднанню. Ці знання та вміння не потребують спеціальних умов або устаткування (як машина для водія). Їхнє застосування та ефект можна відчувати у спілкуванні та взаємодії під час навчання зі своїми одногрупниками. Якщо знання стосуються, наприклад, психологічного аспекту – асертивності поведінки чи спілкування, то використання їх на практиці буде здобуванням досвіду та накопиченням навиків, які результативно можна використовувати в професійній діяльності. Потрібно зауважити, що гуманітарні знання – це не завжди те, що можна вивчити, засвоїти, прочитати, – це знання, які потрібно вміти відчувати і їх досвід та накопичування не відбувається в один момент, для цього потрібно поступове їх засвоєння та емоційне сприйняття, тому вони вимагають безперервності навчання.

Самоосвіта визначається досвідом та індивідуальною здатністю людини, її прагненням до неперервної самоосвіти й самовдосконалення, творчим ставленням до справи. Важливою є також здатність до саморозвитку, тобто створення нового не тільки в навколишньому світі, а й у собі [13, с. 19]. Ми погоджуємося з автором, що самоосвіту можливо розглядати як прояв творчості.

На сьогоднішній день самоосвітня діяльність студентів доволі низька, що є показником низької мотивації, а небажання та невміння самостійно здобувати знання (ми розглядаємо тут самостійність як власне бажання особистості, а не відповідно до навчальної програми) свідчить про відсутність мотивації взагалі до гуманітарного пізнання, що гальмує формування конфліктологічної культури, яка вимагає систематичного поновлення знань як досвіду.

Отже, мотивацію ми розглядаємо як особистісну, тобто, таку, яка залежить від самої людини, і самоосвіта є як результат високої особистісної мотивації: методичну – це вплив на мотивацію особистості тих навчальних технологій, методів, форм роботи, які застосовує викладач, та як результат такої мотивації – зацікавленість гуманітарними знаннями; технічна мотивація – залежить від технічного забезпечення, яке майбутніх інженерів повинно мотивувати та зацікавлювати професією, адже застаріле устаткування чи комп'ютерні програми, які застосовуються при викладанні гуманітарних дисциплін, можуть призвести до зневажливого стану як до дисципліни, так і до своєї професії взагалі. І в нашому випадку це питання, яке здатне вирішувати навчальний заклад. Тобто ми можемо побачити, що стимули мотивації залежать від різних мотиваторів – особистості, викладача та навчального закладу, і лише взаємозв'язок і співпраця усіх цих ланок приведе до виконання цієї умови.

3. Доповнення змісту професійного навчання психолого-особистісною атмосферою шляхом створення сприятливих умов адаптації до вивчення гуманітарних дисциплін за рахунок суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладач-студент.

Результативність у навчанні студента – це в першу чергу його психологічний стан, гармонія і взаємодія з оточенням, його адаптація до нового оточення та ситуацій. Вступивши до ЗВО, молода людина проходить новий етап свого життя – перехід до самостійного життя та пристосування до нового для неї середовища.

Виділяють такі види адаптації: фізіологічну, психічну, соціально-психологічну, психофізичну, професійну.

Нам імпонує концепція Г. Гартмана щодо адаптації студента, де автор соціальну адаптацію особистості розглядає як тривалий протягом життя розвиток «Я» індивіда, пов'язаний із дією захисних процесів у зв'язку як із подоланням конфліктів, так і з неконфліктним розвитком особистості. Сутність процесу соціальної адаптації – основним регулятором якої виступає «Я» – науковець вбачає у пристосуванні людини до соціального середовища, котре є продуктом активності як безпосередньо індивіда, так і попередніх поколінь. Окрім того, він уводить концепт «преформовані засоби адаптації» на позначення тих особливостей/здатностей, котрі можуть стати важливими для майбутньої адаптації індивіда і вказує на такі обмежувальні рамки соціальної адаптації, як суспільна структура, розподіл праці, соціальна позиція та розвиток Я [14]. Цю концепцію ми розглядаємо як ті проблеми адаптації, які проходять студенти та які можливо уникнути якщо враховувати їх в педагогічних умовах формування конфліктологічної культури.

Адаптацію ми розглядаємо не лише з позиції студента, якому складно адаптуватися до навколишнього

студентського середовища та студентської культури; до процесу навчання, який відрізняється від тих форм і методів, які були звичними у загальноосвітньому закладі; до обраної професії, що не завжди оправдовує очікування; до іншого рівня спілкування з викладачами та оточенням, яке переходить на вищий рівень та є професійно спрямоване. Враховуючи усі складнощі, студенту технічного ЗВО повинен пройти ще один етап адаптації – до гуманітарних дисциплін, які не є очікуваними та вивчення яких відрізняється від вивчення спеціалізованих дисциплін.

Для покращення адаптації, протягом усього періоду навчання, відбувається суб'єкт-суб'єктна взаємодія між викладачем та студентом, яка впливає на результативність усього навчального процесу, а позитивність цієї взаємодії – повинна виступати однією з педагогічних умов при формуванні фахівця, адже ми це розглядаємо як довірливу основу між викладачем та студентом.

Аналізуючи суб'єкт-суб'єктну взаємодію, потрібно відзначити, що викладач відмовляється від традиційної домінуючої ролі в навчально-виховному процесі, а засвоює роль модератора, організатора, консультанта, порадника для студента в процесі самостійного засвоєння знань.

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія при формуванні конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей забезпечує:

- ефективність навчально-виховного процесу та поваги один до одного учасників цього процесу;
- формування довірливої основи між викладачем та студентом;
- краще засвоєння інформації завдяки тому, що студент має можливість безперешкодно спілкуватися з викладачем;
- безперешкодне впровадження інноваційних технологій за рахунок безконфліктної взаємодії з боку викладача та студента.

Забезпечення адаптації студента за допомогою суб'єкт-суб'єктної взаємодії вимагає від викладача застосування нових педагогічних підходів з використанням інноваційних та інтерактивних технологій. Адже традиційні форми навчання не зможуть надати рівноправної взаємодії студента та викладача, а при традиційних формах роботи викладач буде домінуючим в навчально-виховному процесі, що не дасть змоги студенту до позитивної адаптації, що спричиняли виникнення конфліктів між студентом та викладачем. Деструктивне спілкування не дасть змоги студенту в майбутньому сформувати для себе правильну модель професійної поведінки та спілкування з колегами, що суперечить меті формування конфліктологічної культури.

4. Інтегрування гуманітарних знань у професійну компетентність фахівців технічних спеціальностей, які сприяють сформованості знань конфліктологічної культури за фахом.

Модернізація вищої освіти вимагає інтегрування знань та міждисциплінарних зв'язків для покращення формування професійних компетентностей, але питання інтеграції гуманітарних дисциплін у технічному ЗВО та міждисциплінарних зв'язків практично не розкривається, хоча це є важливою умовою для становлення фахівця. Існує думка, що весь багаж гуманітарних знань, які потрібні особистості, вони набувають під час навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, але чомусь не враховується професійне спрямування цих знань, яке не можливо здобути не в професійно спрямованому закладі освіти. Коли йдеться про інтегрування гуманітарних дисциплін у навчальний процес технічних дисциплін, на жаль, розглядають лише іноземну мову як необхідну, інші гуманітарні дисципліни не розглядають у цьому аспекті.

Філософський енциклопедичний словник інтерпретує поняття «інтеграція» як певну сторону процесу розвитку, пов'язану з об'єднанням у ціле різнорідних частин і елементів. Ряд авторів також вважають, що інтеграція і диференціація знань – дві невід'ємні й взаємозалежні сторони пізнання, які існують на всіх етапах його історичного розвитку. Інтеграція і диференціація знань – це не просто розумове мислення, відтворення цілісності й розчленованості пізнавальних об'єктів, а, насамперед, об'єднання різноманітних знань у єдине ціле й розподіл знань на окремі галузі науки, напрямки, проблеми тощо [15, с. 90]. Отже, вченими-педагогами розглядається питання інтеграції знань та їх об'єднання, але, на нашу думку, така інтеграція можлива в гуманітарних ЗВО, а технічних ЗВО - лише теоретично. Якщо ми подивимося на практичну сторону питання, то воно переростає в проблему інтеграційного процесу технічних, фундаментально-природничих та гуманітарних знань.

Міждисциплінарна інтеграція, на думку Л. Васяк, може набувати двох значень: 1) створення у тих, хто навчається, цілісного уявлення про довкілля (тут інтеграція розглядається як мета навчання); 2) знаходження спільної платформи зближення предметних знань (тут інтеграція – засіб навчання) [16].

Інтеграції гуманітарних знань у технічному ЗВО потрібен більш широкий підхід. Але інтеграція гуманітарних знань у навчально-виховний процес технічного ЗВО стикається з рядом проблем та перепон, до яких відносимо, в першу чергу - неготовність викладачів гуманітарних і технічних дисциплін до інтеграції, оскільки не бачать потреби в такому кроці і не готові до перегляду форм та методів навчання своєї дисципліни. Інтеграція потребує методологічних змін у викладанні дисциплін. По-друге – розрізненість програм гуманітарних та технічних дисциплін. На практиці це схоже на поле бою, де кожна дисципліна відвойовує своє місце у навчальному процесі та визнанні студентів, і не розглядається необхідна співпраця та спільне навчальне поле. Отже, доки не буде

інтеграційних процесів серед дисциплін у межах навчального закладу, формування професіонала-фахівця «вищого гатунку» стоїть під загрозою.

У своїй роботі ми намагаємося застосовувати професійно спрямований підхід до викладання гуманітарних дисциплін, орієнтуючись на спеціалізацію кожної групи окремо. Завдання, які стоять у формуванні конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей, потребують такого підходу: якщо не буде проведено паралелі між спеціалізацією студента та навчальною дисципліною, то студенту буде незрозуміло, навіщо тоді ця дисципліна. Пояснення практичного застосування такої дисципліни більше зацікавить студентів, наприклад, коли ми розповідаємо студентам про спілкування та асертивність, нам потрібно пояснювати на зразках, які належать до їхньої спеціалізації, оскільки ситуації на будівництві та в офісі будуть різними, а узагальнення таких пояснень не буде мати результату. Також у процесі ігрових занять з використанням елементів тренінгу потребує професійного спрямування, щоб тематика не втрачала актуальності для студента та збуджувала бажання набуття самоосвіти [17].

Інтеграцію гуманітарних знань у технічному ЗВО ми не розглядаємо, як із технічно освіченої особистості формувати гуманітарно-спрямовану, ми розглядаємо як складову до професіоналізму молоді людини та як необхідність її взаємодії в гуманітарному суспільстві.

Отже, ця умова є необхідною для формування високого конкурентноспроможного рівня конфліктологічної культури, оскільки важливим є розуміння, вміння, використання гуманітарних, спеціалізованих, технічних, фундаментальних та інших знань як єдиного цілого в професійному середовищі.

5. Культивування творчого хисту майбутнього фахівця в контексті формування конфліктологічної культури.

Професійність молоді людини - це також творчий процес, в якому відіграє значну роль вищий навчальний заклад, котрий спрямовує діяльність, сконцентровуючи всі ресурси людини, в професійно-творчий потік. Творчість у професійній діяльності – це той необхідний елемент, заради якого студенти приходять здобувати знання у ЗВО, адже прочитати та володіти інформацією у час інформаційних технологій, які розвиваються надзвичайно швидкими темпами, можливо не покидаючи домівки, а їх застосування потребує творчого підходу.

Розглядаючи творчість, ми можемо констатувати, що будь-яка діяльність може бути творчістю, якщо говорити про навчально-виховний процес, то вона потребує внутрішнього задоволення і в цьому плані ми розглядаємо творчість як добровільне явище, яке не може відбуватися примусово і це стосується як творчої діяльності однієї людини, так і колективної творчої діяльності.

Можна розглядати креативний підхід викладача до навчально-виховної діяльності, під час якої він творить для результату, базуючись на шаблонах, але творчість визначається власними нововведеннями, наприклад, нового підходу в традиційне заняття.

Творчість у професійному становленні ми розглядаємо як найвищий прояв засвоєння знань. Адже особистість, яка володіє достатніми знаннями, може проявляти творчість у діях, що дасть змогу використання інтерактивних технологій навчання. Ця умова спрямована на:

- надання можливості студентам прояву власних здібностей за допомогою самостійної роботи та наукових досліджень;
- прояв активності та повну соціалізацію в студентському середовищі, що проявлятиметься як позитивний досвід у професійній діяльності;
- впровадження викладачами інноваційних та інтерактивних технологій, які пов'язані з творчими проявами студентів;
- творчу самовіддачу викладача та розвиток творчого потенціалу в викладацькій діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, для впровадження в навчально-виховний процес нових концепцій, підходів, форм та методів потрібна чітка система, яка буде об'єднувати всі елементи впровадження та систематизувати їх. У нашому випадку, для формування конфліктологічної культури – це педагогічна система, яка включає в себе необхідні блоки (підсистеми), що мають власні складові, мету, результативність та об'єднувальний усіх елемент – педагогічні умови, які ми розглядаємо як необхідні для функціонування будь-якої системи.

Педагогічні умови не є сталими, вони мають трансформуватися разом з освітніми вимогами та потребами студентів, тому перспективи подальших досліджень є багатовекторними та потребують ретельного підходу, що сприятиме ефективності формування конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей.

Список використаних джерел:

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s>.
2. Конюхов Н. И. Справочник практического психолога. Прикладные аспекты современной психологии. Термины, законы, концепции, методы : справочное издание. М., 1992. URL: <http://www.twirpx.com/file/15704>
3. Матійків І. М. Психологічні умови формування професійної компетентності учнів професійно-технічних навчальних

закладів сфери обслуговування : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Львів. наук.-практ. центр проф.-техн. освіти АПН України. Львів, 2008. 240 с.

4. Хуторской А. В. Современная дидактика : учебник для вузов. СПб. : Питер, 2001. 544 с.

5. Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды. М.: Педагогика, 1989. 560 с.

6. Подласый И. П. Педагогика : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. М. : Просвещение; Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. 432с.

7. Повідайчик О. С. Формування інформаційної культури майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2007. 20 с.

8. Копетчук В. А. Педагогічні умови професійного спрямування природничо-математичних предметів у медичному коледжі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. № 25. С. 243–245.

9. Яковлев Е. В., Яковлева Н. О. Педагогическая концепция: методологические аспекты построения. М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2006. 239 с.

10. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : підручник. У 2 кн. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування. К. : Либідь, 2004. 247 с.

11. Український педагогічний словник / уклад. С. У. Гончаренко. К. : Либідь, 1997. 375 с.

12. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах : монографія. Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 410 с., С. 380

13. Хомич Л. О. Зміст культурологічної парадигми розвитку педагогічної освіти. *Культурологічна складова професійного розвитку педагога* : зб. наук. пр. К. – Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2012. 126 с.

14. Hartmann H. Ego psychology and the Problem of adaptation. New York : International Universities Press, 1958. 122 p.

15. Теоретико-методологічні засади інтеграції змісту гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах негуманітарного профілю : монографія / Онкович Г. В. та ін. ; за заг. ред. Г. В. Онкович. К. : Педагогічна думка, 2012. 336 с.

16. Васяк Л. В. Формирование профессиональной компетентности будущих инженеров в условиях интеграции математики и спецдисциплин средствами профессионально ориентированных задач: автореф. дисс. на соискание научной степени канд. пед. наук : шифр спец. Омск, 2007. 24 с.

17. Hrechanovska Olena. Assertiveness and its role in forming the conflktologikal culture of the students of higher technical educational institutions. *Modern Science – Modern veda*. Praha, Ceska republika, Nemoros, 2018. № 4. P.979 (Index Copernicus)

УДК 376.32

DOI: 10.31652/2412-1142-2019-53-162-168

М. Давидюк, О. Титко, О. Філь, Вінниця, Україна
M. Davydyuk, O. Tytko, O. Fil, Vinnitsa, Ukraine

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙ ІЗ ТИФЛОКОМЕНТАРЯМИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Анотація. У статті представлено результати дослідження соціалізуючого впливу екскурсій з тифлокоментарями на людей з порушеннями зору. Установлено, що участь у різних формах культурного дозвілля, зокрема в пішохідних екскурсіях, позитивно впливає на самопочуття, адаптаційні можливості, психологічний стан незрячих і слабозорих людей. На основі досвіду організації і проведення декількох екскурсій історичним центром міста для груп учасників із порушеннями зору розроблено методичні рекомендації щодо особливостей прокладання екскурсійних маршрутів, відбору змісту інформації, що має сприйматися на слух, описано застосування прийомів ознайомлення з культурними об'єктами на дотик і показано можливості модифікації та адаптації традиційних прийомів спілкування гіда з екскурсантами, які мають особливі потреби.

Визначені основні групи соціальних проблем, які перешкоджають розвитку екскурсійного дозвілля для людей з порушеннями зору: непристосованість міської інфраструктури для пересування груп екскурсантів, заборона на дотикове вивчення деяких культурних об'єктів, зокрема музейних експонатів, відсутність міні-копій архітектурних і скульптурних споруд, артефактів; несприйняття частиною місцевої громади ідей соціальної інклюзії.

Ключові слова. Екскурсія, тифлокоментар, соціалізація, адаптація, майбутній учитель, інклюзивне навчання, інклюзивна компетентність